

Цифрові ж засоби комунікації відкривають істотно інші можливості для взаємодії учасників освітнього процесу, співпраці між ними та обміну ідеями або рішеннями. Студент, який вмів не лише спостерігати за поясненням викладача, але може задавати обдумані запитання, демонструвати свій екран для аналізу помилок і пошуку правильного розв'язання проблеми, не бачить різниці між традиційним та дистанційним навчанням. Я твердо переконана, що якісне використання цифрових інструментів сприяє формуванню високого рівня комунікативних здібностей. Адже в глобалізованому світі, де професійні та освітні процеси дедалі більше переходять у віртуальне середовище, здатність ефективно спілкуватися, сміливо вивчати нові технології та мислити критично визначає конкурентоспроможність фахівця.

Таким чином, дослідження впливу технологій на розвиток критичного мислення та комунікативних здібностей є актуальним завданням, оскільки воно дозволяє оцінити як переваги, так і ризики цифровізації для освітнього середовища та суспільства загалом.

Джерела.

1. Just a moment... URL: https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/1e3093b657d4d392dbc12d72ecb93141/asset-v1:CZ+CTFT101+2017_T3+type@asset+block/Лекція_27_конспект.pdf (дата звернення: 20.08.2025).
2. Учасники проєктів Вікімедіа. Соціально-комунікативні навички – Вікіпедія. *Bikinedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціально-комунікативні_навички (дата звернення: 20.08.2025).

DOI: 10.61718/att13.01

УДК 351.86:614.8:005.334(477)

Яшук Петро Володимирович

ORCID: 0009-0009-9367-0604

Науково-практичний центр «Вітальна безпека»

Громадська організація «Асоціація лікарів Хмельниччини»

Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

СТІЙКІСТЬ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: КОНЦЕПЦІЯ ВІТАЛЬНОЇ КОМПОНЕНТИ ТА ВІТАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджується еволюція поняття «стійкість» у контексті національної безпеки та аналізується його сучасне значення для держави і суспільства в умовах багатофакторних загроз. Показано, що традиційне розуміння resilience як здатності до адаптації й відновлення після криз потребує доповнення гуманітарним виміром. Автором обґрунтовується необхідність введення нових категорій – «вітальна компонента» та «вітальна безпека», які визначають антропоцентричну основу безпекової політики та відкривають перспективи для формування інтегрованої моделі життєзбереження. Вітальна компонента окреслюється як система базових умов береження життя, здоров'я, психологічної стійкості та соціальної суб'єктності особи, а вітальна безпека постає як інтегративна система знань і практик, що забезпечує життєзбереження в умовах криз і катастроф. Зроблено висновок, що поєднання національної стійкості та вітальної безпеки формує стратегічну парадигму розвитку сучасної держави. Ключові слова: національна безпека, стійкість, resilience, вітальна компонента, вітальна безпека, життєзбереження, гуманітарний вимір.

У XXI столітті поняття «стійкість» набуло ключового значення у сфері національної безпеки, перетворившись на одну з базових категорій сучасної державної політики. Зростання масштабів і різноманітності загроз, які охоплюють не лише військову площину, але й інформаційну, кібернетичну, економічну та соціокультурну сфери, змусило держави шукати нові підходи до протидії небезпекам. В умовах глобалізованого світу терористичні атаки, гібридні війни, інформаційні маніпуляції та масштабні кібератаки здатні паралізувати функціонування державних інституцій і критичної інфраструктури, підриваючи довіру населення до влади. Саме тому стійкість розглядається не як вузька функція окремих секторів, а як комплексна властивість держави і суспільства забезпечувати безперервність свого існування, адаптуватися до нових умов і відновлювати баланс після криз.

Світовий науковий та політичний дискурс закріпив термін resilience, що означає життєстійкість і здатність до відновлення. Цей термін широко застосовується у практиці Європейського Союзу, НАТО та інших міжнародних організацій, де resilience вважають обов'язковою умовою ефективної безпеки та оборони. Важливо наголосити, що йдеться не лише про фізичну відновлюваність систем чи інфраструктури, але й про психологічну стійкість суспільства, його спроможність зберігати єдність у найскладніших умовах. Це дозволяє

тракувати стійкість як соціальний індикатор життєздатності держави, що безпосередньо залежить від рівня довіри громадян, солідарності та здатності до самоорганізації. У сучасній парадигмі безпеки *resilience* дедалі частіше поєднується з концепцією *human security* (безпеки людини), яка визнана ООН та ЄС пріоритетною: у центрі безпекової політики перебуває саме особа та її базові права на життя й розвиток.

Для України тема стійкості має особливу актуальність, адже з 2014 року держава перебуває у стані гібридної війни, що поєднує воєнні, інформаційні та економічні інструменти впливу з боку Російської Федерації. Повномасштабне вторгнення у 2022 році лише підсилило значення цього поняття, показавши, що класичні методи безпеки не можуть гарантувати виживання без залучення всіх ресурсів суспільства. Український досвід переконливо продемонстрував, що стійкість є не лише характеристикою державного управління, але й властивістю самого народу, його здатністю до солідарності та взаємопідтримки. Саме завдяки єдності, волонтерському руху та психологічній витривалості мільйонів людей країна зберегла життєздатність у найважчі місяці агресії.

Упродовж 2021 році Україна зробила важливий крок, затвердивши «Концепцію забезпечення національної системи стійкості», яка вперше інституалізувала цей підхід у державній політиці. Документ визначив стійкість як здатність держави і суспільства ефективно протидіяти загрозам будь-якого походження, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стабільність функціонування та швидко відновлювати рівновагу після кризових ситуацій. Особливо підкреслювалося міжсекторальне значення стійкості, яка постає результатом взаємодії органів влади, місцевого самоврядування, бізнесу та громадянського суспільства. Відтак було закладено основу системного підходу, у якому безпека постає не лише функцією армії чи спецслужб, але й колективним продуктом спільних зусиль суспільства.

Цьому контексту відповідає й Стратегія воєнної безпеки України (2021 року), яка підкреслила, що стійкість є однією з ключових засад всеохоплюючої оборони держави. Вона досягається завдяки здатності системи управління, економіки, інфраструктури та населення відновлюватися після ударів і зберігати спроможність до тривалого протистояння агресії. Стратегія зовнішньо-політичної діяльності (2021 року) та Стратегія забезпечення державної безпеки (2022 року) також деталізували поняття стійкості, акцентуючи увагу на її значенні у дипломатії, протидії кібератакам, інформаційним впливам і політичній дестабілізації. Це засвідчило інтеграцію концепту *resilience* у всі ключові напрями державної безпекової політики.

Однак реальність війни 2022 року довела, що навіть найкращі стратегічні документи потребують доповнення новими категоріями, здатними пояснити й підсилити гуманітарний вимір безпеки. Одним із таких підходів є введення понять «вітальна компонента» та «вітальна безпека». Вони зосереджені на антропологічному вимірі, де у центрі перебуває людина як головний суб'єкт і об'єкт захисту. Якщо національна стійкість окреслює системну здатність держави й суспільства протистояти загрозам, то вітальна компонента визначає фундаментальні потреби, які гарантують саму можливість існування особи в умовах кризи.

Вітальна компонента – це ядро безпекової системи, що охоплює базові умови збереження життя та здоров'я. Вона включає медичний захист, доступ до екстреної допомоги навіть у найскладніших умовах, психологічну підтримку, інформаційну безпеку та захист від паніки й дезінформації, а також соціальну солідарність і взаємопідтримку. Без цих складових стійкість суспільства залишиться формальною, адже неможливо забезпечити функціонування держави без збереження життєдіяльності конкретної людини. Саме тому вітальна компонента виступає своєрідним фундаментом, на якому вибудовується уся система національної стійкості.

На основі вітальної компоненти формується поняття вітальної безпеки, яке є ширшим і охоплює комплекс знань, практик та інституційних механізмів, спрямованих на захист життя людини в умовах багатофакторних загроз. Вітальна безпека передбачає не лише реагування на кризи, але й створення превентивних систем, які не допускають переростання викликів у загрози, а загроз – у катастрофи. Це інтегративна категорія, яка поєднує медичний, правовий, безпековий і гуманітарний виміри, формуючи міждисциплінарну основу для розвитку політик національної безпеки.

Практичний вимір вітальної безпеки полягає у створенні таких умов, за яких людина зберігає контроль над власним життям навіть у кризовій ситуації. Це включає системи раннього оповіщення, доступ до достовірної інформації, можливість отримання медичної допомоги, підтримку психічного здоров'я та ефективні канали комунікації між владою і громадянами. Отже, вітальна безпека є не лише частиною національної стійкості, але й її ключовим доповненням, яке надає усій системі гуманістичного змісту.

Поєднання концепцій національної стійкості та вітальної безпеки відкриває нові можливості для формування сучасних безпекових стратегій. З одного боку, *resilience* забезпечує системну здатність держави й суспільства функціонувати у кризових умовах, а з іншого – вітальна безпека гарантує, що у центрі цих стратегій завжди перебуває людина, її життя та гідність. Така інтеграція дозволяє створити комплексну модель безпеки, яка враховує як інституційні, так і особистісні виміри.

З огляду на сучасні виклики стає очевидним, що ефективна національна безпека неможлива без гуманітарного виміру. Війна в Україні показала, що поряд із військовими діями вирішальне значення має здатність суспільства зберігати психологічну стійкість, взаємопідтримку та довіру до державних інституцій. Саме ці чинники забезпечують можливість довготривалого протистояння і створюють підґрунтя для відновлення після кризи. Тому інтеграція вітальної компоненти та вітальної безпеки у державну політику може стати ключем до побудови справді життєздатної моделі національної безпеки.

Підсумовуючи, слід наголосити, що стійкість у сфері національної безпеки – це не лише оборонна спроможність держави, а й комплексна стратегія, що охоплює взаємодію з громадянським суспільством, розвиток критичної інфраструктури, інформаційний і гуманітарний виміри. Запровадження категорій «вітальна компонента» та «вітальна безпека» надає цій стратегії нової якості, закріплюючи антропоцентричний підхід і гуманістичні орієнтири. Безпека держави у сучасному світі неможлива без безпеки життя її громадян, тому поєднання національної стійкості та вітальної безпеки постає не лише теоретичною концепцією, а й практичним інструментом збереження життєздатності та розвитку суспільства в умовах багатфакторних загроз.

Відповідно, інституалізація вітальної компоненти та вітальної безпеки як окремого напрямку освіти й науки створює підґрунтя для формування нової міждисциплінарної парадигми, здатної інтегрувати безпекові, медичні, гуманітарні та правові підходи задля забезпечення гідності й життєздатності людини у сучасному світі.

Джерела.

1. Концепція забезпечення національної системи стійкості: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.09.2021 № 993-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 78.
2. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона»: затв. Указом Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 12.
3. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України: затв. Указом Президента України від 26.08.2021 № 448/2021. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 166.
4. Стратегія забезпечення державної безпеки України: затв. Указом Президента України від 14.09.2022 № 684/2022. *Офіційний вісник Президента України*. 2022. № 20.
5. Національна доповідь «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» / НАН України. Київ: НАНУ, 2022. 212 с.
6. Пирожков С., Хамітов Н. Національна стійкість як стратегія розвитку: виклики та перспективи // *Вісник НАН України*. 2022. № 9. С. 3-18.
7. European Commission. Resilience: A Strategic Priority for the EU. Brussels, 2020. URL: <https://ec.europa.eu>
8. NATO. Resilience and Article 3. NATO Official Texts. Brussels, 2021. URL: <https://www.nato.int>
9. United Nations Development Programme. Human Security in Theory and Practice. New York: UNDP, 2009. 120 p.
10. Яшук П. В. Вітальна безпека вразливих верств населення в умовах загроз терористичного характеру та інших форм насильства: практичний poradnik. Вінниця: ТОВ «Твори», 2025. 104 с.
11. Ryzhov I., Yashchuk P. Vital security: Rethinking human security in the context of hybrid peace // *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13, No. 84. P. 167-182. DOI: 10.34069/AI/2024.84.12.10. URL: <https://www.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2919>

Бедь Наталія Михайлівна
ORCID: 0000-0002-8499-9186

Ужгородський національний університет

ВПЛИВ АРТ-ТЕРАПІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ НА РЕІНТЕГРАЦІЮ ВЕТЕРАНІВ

Закінчивши військову службу ветерани стикаються з потребою заново соціалізуватись, адаптуватись, до цивільного життя, тобто реінтегруватись. Реінтеграція ветеранів є складним і довготривалим процесом повернення військових до цивільного життя, він полягає у соціальній адаптації та відновлення після військової служби., економічних і політичних сферах. У цивільному житті колишні військові стикаються з викликами на шляху до реінтеграції, це такі як: переміщення або відсутність житла, проблеми з фізичним або психічним здоров'ям, безробіттям, проблеми у відносинах з рідними, соціальна ізоляція. Соціальна реінтеграція військових, які повернулись зі служби, важлива для них самих і для всіх українців. При отриманні бойових травм різні ознаки можуть проявитись навіть через багато років. Без належної високоякісної психологічної реабілітації таким людям важко повернутись до цивільного життя. Важливу роль відіграє арт-терапія, в комплексі з реабілітаційними заходами здатна допомогти людині відбудувати нові моделі поведінки в житті, позбутись негативних проявів в емоціях. Арт-терапія включає в себе мистецтво, психологію та психотерапію. Частиною реабілітаційних заходів є арт-терапія і має переваги у діагностиці. Також важливим аспектом є співпраця арт-терапевта з психіатрами, медсестрами, соціальними працівниками. Ключові слова: реабілітація, арт-терапія, арт-терапевтичні заходи, реінтеграція, учасники бойових дій, психотерапевтична робота.

Постановка актуальності проблеми. Однією з найважливішою проблемою України є реінтеграція військових, що брали участь у бойових діях. Збільшення кількості ветеранів триває з 2014 року, які після повернення в цивільне життя стикаються з багатьма труднощами. У бойових діях, за даними Міністерства